

SIWE Nieuwsbrief

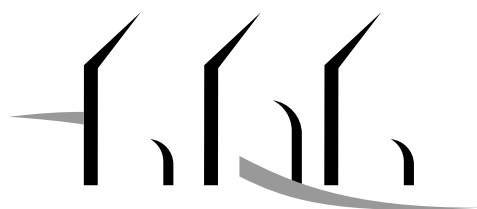
Nummer 17 - augustus 2004

ISSN 1379-0420

van het Steunpunt Industriël en Wetenschappelijk Erfgoed v.z.u.

Inhoud

Jaarverslag SIWE vzw 2003	2
SIWE-activiteiten 2004: Noteer alvast in uw agenda	2
Tentoonstelling 's Hertogenmolens: verleden – heden – toekomst te Aarschot	3
Erfgoedkalender 2004 ... 2009	4
Een geschiedenis van het hart tussen werken en falen	7
Oproepen	9
Erfgoednieuwttjes en besprekingen van onze uitstappen	11
Onder de leeslamp (boekbesprekingen)	20

'S HERTOGENMOLENS 2004

AARSCHOT, KLOPPEND HART AAN DE DEMER

© Dirk Panier – Crayon Visual Communication – Gent – 2003

Beste leden, mogen wij u vriendelijk
verzoeken uw lidgeld te hernieuwen
indien u op deze SIWE Nieuwsbrief
een rode stip vindt.

Want zonder uw steun wordt de werking
wel heel moeilijk. Alvast bedankt.
Gebruik ook het correcte rekeningnummer
om te storten: 001-3088106-90.

IBAN BE34 0013 0881 0690
BIC GEBABEBB

Redactieadres: SIWE v.z.u. • Stapelhuisstraat 15 • 3000 Leuven • Tel. & fax: 016-58 43 42

E-mail: info@siwe.be • Website: www.siwe.be • Verschijnt tweemaandelijks

Verantwoordelijke uitgever: André Montald • Mercatorpad 14/301 • 3000 Leuven

Afgiftekantoor: 3360 BIERBEEK • Erkenningsnummer: P209286 • PB-nummer: BC 1608

Jaarverslag SIWE vzw 2003

Het jaarverslag 2003 van *SIWE* vzw kan u terugvinden op onze website (<http://www.siwe.be/jaarverslagen.htm>). Mocht u in de onmogelijkheid verkeren om dit verslag op

het internet te raadplegen of af te drukken aarzel dan niet en contacteer ons gerust. Wij sturen u dan een exemplaar op.

[cc & dvp]

SIWE-activiteiten 2004: noteer alvast dit overzicht in uw agenda

Op 15 augustus 2004 's avonds opening van de *tentoonstelling 's Hertogenmolens* te Aarschot in de Amerstraat. Elke zondag zal de tentoonstelling open zijn na de opening tot en met einde september 2004. Elke weekdag of zaterdag is de tentoonstelling op vraag open en kan men een rondleiding aanvragen.

Op 29 augustus 2004 is *SIWE* vzw aanwezig op de *Cultuurmarkt* te Antwerpen. (check: <http://ikhouvan.be> en <http://www.cultuurmarkt.be>). In dit nummer vindt u tevens omwille van de keuze van het hart als thema van de volkscultuur-delegatie(s) op deze manifestatie een artikel over de geschiedenis van het hart.

Onze aanwezigheid staat in het teken van:

De geschiedenis van het hart – Informeer u bij ons over de geschiedenis van het hart in een medisch-anatomische context.

Een hart voor industrieel erfgoed – een hart voor topstukken – Welk topstuk van wetenschappelijk en industrieel erfgoed kent u? Dit kan een foto zijn, een dossier of dergelijke. Bent u bovendien op de hoogte van bedreigd erfgoed, dan horen wij graag uw suggestie. Wij kronen u graag tot liefhebber van ons erfgoed. Haal uw 'ik-hou-van-erfgoed'-button bij ons af. (Alvast een voorsmaakje met de postkaart die bij dit nummer zit!)

Op 12 september 2004 zal de tentoonstelling van *SIWE* vzw 's *Hertogenmolens* te Aarschot (Amerstraat) open zijn in het kader van de *OMD 2004 (Open Monumentendag)*. [dv]

Tentoonstelling 's Hertogenmolens: verleden – heden – toekomst te Aarschot

De restauratie, herwaardering en herbestemming van industrieel erfgoed is één van de doelstellingen van *SIWE* vzw. Het is dan ook vanuit deze optie dat wij onze medewerking hebben verleend aan het *stadskernvernieuwingproject Amerstraat – 's Hertogenmolens* te Aarschot.

Met dit project wou de stad Aarschot ondermeer dit unieke industrieel-archeologisch complex, dat historisch traceerbaar teruggaat tot het begin van de zestiende eeuw, nieuw leven in blazen en redden van de totale aftakeling. In 2004 werd dit ambitieuze project door de Vlaamse overheid geselecteerd als één van de tien projecten, die in het kader van een wedstrijd *Stedenbeleid*, in aanmerking komen voor subsidiëring. In gans dit geheel werd *SIWE* vzw meer dan een jaar geleden aangezocht om de communicatie te verzorgen en die opdracht hebben we met plezier aanvaard: niet alleen omdat wij alle mogelijke steun wilden verlenen aan de redding van een van de meest boeiende molencomplexen in Vlaanderen, maar ook omdat dit een unieke kans bood om de naambekendheid van onze vereniging te vergroten.

Een jaar van opzoeken, discussies, overleg en vooral veel gependel tussen Aarschot en Leuven resulteerden in een tentoonstelling en een brochure.

De tentoonstelling opent op zondag 15 augustus 2004 tijdens de *Sint Rochusfeesten* om 20 uur en belicht het verleden, het heden en de toekomst van 's Hertogenmolens.

Het eerste gedeelte van de tentoonstelling focust op het verleden en vertrekt vanaf het moment dat de molens op hun huidige locatie werden opgetrokken, begin zestiende eeuw. We belichten de verschillende bouwfases, vertrekkende van twee losstaande molens aan beide zijden van de oevers die gaandeweg overbouwd werden tot zij hun huidig compact uitzicht kregen dat beide oevers verbindt. De verschillende functies van de molens worden toegelicht: een militaire functie tijdens de Spaanse overheersing, een graan- schors- en glasmolen. Ook de technische infrastructuur in de molens, de waterhuishouding en de scheepvaart op de Demer, de tol- en huur-rechten komen aan bod.

Het tweede luik besteedt aandacht aan het groeiende verval en het aftakelingsproces van de molens. Hoewel de molen fel te lijden kreeg tijdens de *Tweede Wereldoorlog*, betekende dit niet zijn definitieve einde, de uiteindelijk doodsteek was het gevolg van een felle brand in 1970, waarna men alle industriële activiteiten stillegde. Niettegenstaande de bescherming in 1986 als monument, de talrijke parlementaire interpellaties en restauratieplannen, diende de stad Aarschot machteloos en met lede ogen toe te zien dat dit monument, eigendom eerst van de Belgische en daarna van de Vlaamse overheid, jaar na jaar dieper wegzakte in de Demer en verkommerde tot een kankerplek in de stad.

Na deze sombere bladzijden wordt in een derde en laatste luik gefocust op een hoop-

volle toekomst. Het *architectenbureau Robbrecht en Daem* werd door de stad Aarschot onder de arm genomen om de omgeving van de molens een nieuw gezicht te geven. De Vlaamse overheid van zijn kant selecteerde het jonge Brusselse *architectenbureau noA* om de molens zelf aan te pakken. Deze plannen beogen niet alleen een klassieke restauratie van de molens, maar voorzien een passende herbestemming en een grondige omvorming van de omgeving. Zodat deze plek weer hersteld wordt tot wat ze ooit is geweest: een plaats waar gewoond, gewerkt en genoten wordt.

Wij kunnen nu al stellen dat de opening van de tentoonstelling, dank zij de extra inspanningen van de stad Aarschot, een te noteren datum zal worden in de analen van *SIWE* vzw.

Praktische informatie

De opening heeft plaats tijdens de *Sint-Rochusfeesten* op **15 augustus 2004** om 20u00, in het *entrepot Renier*, Amerstraat 161, Aarschot en wordt gevolgd door een optreden van *SCALA* aan 's *Hertogenmolens* om 21u30.

De tentoonstelling is gratis toegankelijk tot eind september 2004 elke zondag van 14u00 tot 17u30. Buiten deze uren is de tentoonstelling gratis toegankelijk na afspraak via het *SIWE Trefpunt*.

Chris Crombé

Erfgoedkalender 2004

De erfgoedkalender die op regelmatige tijdstippen aangevuld wordt, kan u terugvinden op onze website binnen de rubriek *Erfgoednieuws*. Check dus zeker: <http://www.siwe.be>.

Wegw-ijzer naar vuur-werk / Zomerstages smeden in het MOT

Aarde en vuur, lucht en water

Wil je wel eens iets anders dan bij studie of job alleen maar je hoofd aan het werk te zetten?

Proef dan het genoeg van met je handen te werken en smaak de voldoening om met ijzer en vuur een artistiek, decoratief of bruikbaar voorwerp te maken. Je kan dit doen door je in te schrijven voor een zomerstage smeden in het *MOT*.

Tijdens deze(/dit) stageweek(end) word je ingewijd in de geheimen van de *artist-blacksmith* of kunstenaar-smid. In een eerste periode leer je het smidsvuur te temmen en het aan jouw wetten te onderwerpen. In een tweede fase komen via kleine oefeningen de basisbewerkingen van het smeden aan bod:

strekken, klieven, stuiken en plooiën. In een derde en laatste fase kies je een opdracht die in overeenstemming is met je kunnen en de beschikbare tijd. Uiteindelijk ga je naar huis terug met een uniek handgesmeed object en heb je je eerste stappen gezet in de fascinerende wereld van vuur en ijzer.

Stages die doorgaan in het *Guldendal*, de hoofdsite van het *Museum voor de Oudere Technieken* (Guldendal 20, 1850 Grimbergen – url <http://www.mot.be>):

- van maandag 9 tot vrijdag 13 augustus (240 – 200* euro)
- van zaterdag 14 tot maandag 16 augustus (150 – 125* euro) van donderdag 19 tot maandag 23 augustus (240 – 200* euro)

Stages die doorgaan op het domein van *La Roseaie*, 1299 Alsebergsesteenweg (bij Ukkel-Kalevoet), B-1180 Brussel (<http://www.roseaie.org>):

- van maandag 2 augustus tot vrijdag 6 augustus (240 – 200* euro)

In het najaar gaan waarschijnlijk nog een of twee stageweken door in de Provence (Frankrijk) in een unieke locatie in het dal van de Verdon.

Organisatie en begeleiding: Michel Mouton – e-mail: m.mouton@pi.be – IJskelderstraat 19 – 1060 Brussel – telefoon en telefax 02 539 23 20 – gsm 0478 522 629 [dvp]

Een tentoonstelling over **het Zeevaartstation** **Thurn & Taxis te Brussel**

Tot en met 21 november 2004 loopt in het *La Fonderie*, het *Brusselse Museum voor In-*

dustrie en Arbeid een belangwekkende, driedaagse tentoonstelling over de site *Thurn & Taxis* of *Tour & Taxis*. De bezoeker verneemt er alles over de ontwikkeling van deze industriële transportpool en de huidige uitdagingen in verband met de nakende herbestemmingsplannen. Het museum, gelegen in de Ransfortstraat 27 te Sint-Jans-Molenbeek, is ondergebracht in de lokalen van de voormalige bronsgieterij *Compagnie des Bronzes*, waarover we in vorige afleveringen van dit blad reeds berichtten.

De tentoonstelling is toegankelijk van dinsdag tot vrijdag van 10 tot 17 uur en gedurende het weekend van 14 tot 17 uur. De toegang bedraagt 3 Euro. Al dan niet in combinatie met de tentoonstelling kan u deelnemen aan een geleid bezoek aan *Thurn & Taxis* om 14 uur op de dinsdagen 17/8, 21/9, 5/10, 19/10 en 16/11 en de zaterdagen 28/8, 25/9, 23/10 en 20/11. Mis deze kansen niet! De prijs voor het geleid bezoek bedraagt 7 Euro. Reservering en verdere inlichtingen op het telefoonnummer 02 4109950.

[Patrick Viaene]

'(von) Thurn und Tassis' **en 'Tour et Taxis'**

Eén van onze leden meldt ons het volgende: spijtig genoeg is ook deze keer de documentatie bij de tentoonstelling (publicatie) voorlopig enkel in het Frans beschikbaar, maar laat u dat vooral niet weerhouden om te gaan kijken! Op verzoek en op afspraak organiseert men rondleidingen in het Nederlands. Individuele bezoekers kunnen daar soms bij aansluiten. [B. Aerts]

Heemdag 2004 Heemkunde Vlaanderen

Van woordverklaring tot landschapsgeschiedenis, een (heemkundige) kijk op toponymie – De geschiedenis van de plaatsnaam actueel bekeken – Zaterdag 25 september 2005 – CC Ter Dilft Bornem

Het wordt stilaan een traditie: de jaarlijkse heemdag van *Heemkunde Vlaanderen* vzw. Deze heemkundige studie- en ontmoetingsdag die elk jaar in een andere Vlaamse provincie wordt georganiseerd, staat ditmaal in het teken van de toponymie en vindt plaats in de provincie Antwerpen, te Bornem. **Toponymie** is de studie van plaatsnamen en hoewel toponymie begint bij de bestudering van woorden, eindigt ze daar zeker niet. De manier waarop benamingen van plaatsen door de tijd heen evolueren, leert ons ook over de plaatsen die ze benoemen. Aan de hand van een tweetal lezingen door deskundigen krijgen de deelnemers boeiende informatie over dit dagthema. Omdat toponymie veel te maken heeft met landschapselementen, verlaat men in de namiddag even de studielokalen voor een ver-

kennende busronddrit door Klein-Brabant, het land van *Stille Waters*. Aangezien het toponiem vaak in verband staat met materiële en immateriële relicten, zal men aansluitend een bezoek brengen aan een heemkundig museum of site naar keuze. Uit het programma lichten we even volgende onderdelen:

- 10.15u – Lezing: *"Toponiemen: What's in a name? De perceptie van landschap en ruimte in namen"* door Dries Tys, postdoctoraal onderzoeker *FWO-Vlaanderen*, verbonden aan de *Vakgroep Kunstwetenschappen en Archeologie* van de *VUB*
- 11.10u – Lezing: *"Toponymie en heemkunde"* door Ward Van Osta, voormalig docent aan de *Karel de Grote-Hogeschool*
- 14.00u – Een geleid bezoek te kiezen uit vijf locaties waaronder het *Scheepvaart- en visserijmuseum* te Mariekerke en het *Molenmuseum* te Sint-Amands

U kan inschrijven voor de "Heemdag 2004" door het inschrijvingsformulier op de website van Heemkunde Vlaanderen vzw in te vullen (<http://www.heemkunde-vlaanderen.be>) of te bellen naar *Heemkunde Vlaanderen vzw* (telefoon 03 6589034)

[dvp]

Een geschiedenis van het hart tussen werken en falen ...

De ligging van het hart bij dieren was reeds vrij vroeg goed bekend merkt men bij het bekijken van paleolitische resten (bijvoorbeeld de muurschilderingen in Niaux en Pindal). Hoewel er in het oude Egypte redelijk wat menselijke lichamen geopend werden, leverde dit blijkbaar zeer zelden wetenschappelijke of zuiver anatomische kennis op door waarneming over het hart. Men weet natuurlijk wel wat van de hartslag (sneller, langzamer en overslaan) en polsslag, ademhaling en lichaamswarmte: "Het tellen van iets met de vingers [gebeurt] om de loop van het hart te onderscheiden," in de *Papyrus Ebers*.

Anaximemes spreekt over *pneuma* en **Alcmaeon** zou als eerste Griekse arts secties uitvoeren en de ontdekker worden van twee soorten 'bloedvaten' (phlebos). Ook al staan er enkele citaten rond het hart in de *Corpus Hippocraticum* toch merken we dat hij die daar slechts gedeeltelijk voor verantwoordelijk was (**Hippocrates**) en een voortreffelijk waarnemer geen aandacht besteedde aan de polsslag. Rond 350 voor onze tijdsrekening zou **Praxagoras** uit de *medische school van Kos* het diagnostisch belang ervan inzien. Een zekere **Philisticon** – leerling van **Empedocles** – zou binnen dit corpus verantwoordelijk zijn voor de *Peri kardies* [*Over het hart*] dat een vrij goede beschrijving van het hart geeft. **Aristoteles** had een cardiocentrische theorie van het leven. De Alexandrijnse medische school pleegde waarschijnlijk op veroordeelde misdadigers vivisectie om meer te weten te

komen over de menselijke anatomie. Zij ontdekten de hartkleppen en maakten een onderscheid tussen de dikwandige slagaderen en de dunwandige 'gewone' aderen.

Galenus – de man die een bloedvat isoleerde – zorgde dat hij naast de aloude theorieën van de *Hippocratische school* ook nog waarnemingen deed waardoor zijn anatomische leer gebaseerd op feit en fictie tot het midden van de zestiende eeuw vrij goed standhield. Het was dankzij de tweede editie van *De humani corporis fabrica Libri septem* (1543) van **Andreas Vesalius** of **Andries van Wesel** dat een nieuw tijdperk der anatomie en anatomische illustratie begon. Hij was echter niet de eerste die hiervoor lijken opende: in februari 1300 werden bijvoorbeeld drie vrouwenlijken geseceerd door **Luigi Mondino** (**Raimondo de Luzzi**). Op de dertiende in dezelfde maand verbod een pauselijke bul lijken uit elkaar te snijden en daarna te koken (kruistochten, ...). In 1660 ontdekte **Marcello Malpighi** de haarvaten en negen jaren later deed **Richard Lower** een experiment om de oorzaak van het kleurenverschil van het bloed uit te kunnen leggen.

De anatomie beschouwde in de zeventiende eeuw het gezond hart als een vrij goed gekend nauwelijks nog geheimen bezittend edel iets dat niet ziek kon worden. Deze gedachte bracht de Amsterdamse heelmeeester **Job van Meekren** in zijn *Heel- en geneeskonstige aenmerkingen* naar voren: "Het herte, dat de alderhardste hertstogten, zoo van geestelyke

als lighamelyke bestorminghe veelyds kan uitstaen, (ligtelyk daerom hert genaemt) is, zoo Aristoteles zeit, een oorsprong des levens, 't nootsakelykste deel van het lighaem; noit in mensch of dier vermist, en lyd geen ontbinding des geheels."

William **Harvey** (*An anatomical disputation concerning the movement of the heart and blood in living creatures* – 1628) merkte door eigen waarneming en objectivering (*meticulous observation and careful reasoning*) op dat het bloed binnen dierenlichaam constant cirkels beschrijft (het bloed kent dus geen eb en vloed) en dat de activiteit of functie van het hart bestaat in het bewerkstelligen hiervan door te pompen. Hij kon dit maar door de adequate waarnemingen van **Vesalius** en de ontdekking der kleppen in de aderen die ervoor zorgen dat het bloed in één richting stroomt.

In 1761 zou Giovanni **Morgan** de medische diagnose een stap dichterbij brengen door het laten verschijnen van zijn *De zetels en oorzaken van ziekte*. Later zouden nog specifieke werken verschijnen specifiek over hartziekten, bijvoorbeeld *Lehrbuch des Krankheiten des Herzens* van H. **Bamberger** in 1857. Vanaf 1816 was de stethoscoop een feit. John **Wesley** zou elektrische schokken gebruiken tegen *angina pectoris*. In 1875 maakte Gabriel **Lippman** de eerste elektrometer, voorheen hadden kikkerpoten de dienst uitgemaakt. In 1903 ontstaat de echte electrocardiografie door Willem **Einthoven** die met een snaargalvanometer door het hart gegenereerde elektrische stromen kan meten. Arthur **Keith** en Martin **Flack** ontdekten in 1907 de sinu-atriale knoop – een kleine verzameling gespecialiseerde

spiercellen die functioneren als pacemaker en een regelmatige hartslag geven. In 1929 zouden Mark C. **Lidwill** en Edgar H. **Booth** de eerste pacemaker aanmaken maar pas na de tweede wereldbrand werd er elders verder gewerkt hieraan omdat hij pas dan geaccepteerd werd. Klepgeruis, hart-longmachines, bypass-chirurgie en de medische oplossingen hiervoor spreken tot de verbeelding maar vooral de harttransplantatie. Want wie kent de hartchirurg Christiaan Neething **Barnard** niet die op 4 december 1967 in het *Groote Schuur Hospitaal* de eerste geslaagde harttransplantatie deed? De katholieke kerk reageerde hierop door vrij snel via de *Osservatore Romano* te stellen: "*Het hart is een fysiologisch orgaan en de functie is zuiver mechanisch.*" En ook al is het hart nu een uitwisselbaar object geworden toch is het onderzoek wat betreft embryologische ontwikkeling, submicroscopische bouw en zijn activiteit nog maar pas begonnen.

Dominique J.B. Vanpée

Literatuur

André **Vésale**. *Rénovateur de l'anatomie humaine. (1515-1564). Documents conservés en Belgique et exposés à la Bibliothèque royale de Belgique, à Bruxelles, du 22 juillet au 21 septembre 1957*. Bruxelles : Éditions Arscia, 1957, 88p.

G.T. **Haneveld** ; G.T. **Haneveld** en S. de Boer (ten geleide). *Het mirakel van het hart. (Bronnen van de Europese cultuur ; 8)*. Baarn : Ambo, 1991, 283p.

Erik Martens. *Steenbergen, bakermat van Andreas Vesalius*. Oud-Heverlee : Davidsfonds, 1989, 23p.

Sherwin Nuland ; Henk Moerdijk (vert.). *Het mysterie van het lichaam. Bespiegelingen van een medicus*. Amsterdam : De Bezige Bij, 2001, pp. 181-231.

Ruth Richardson. *Death, dissection and the destitute. (Pelican books)*. London, New York,

Markham and Auckland : Penguin books, 1989, xix+426p.

Jonathan Sawday. *The body emblazoned : dissection and the human body in Renaissance culture*. London : Routledge, 1995, 327p.

H.A. Snellen. *History of cardiology. A brief outline of the 350 years' prelude to an explosive growth*. Rotterdam : Donker Academic publications, 1984, 191p.

Oproepen

Red de bakovens **R**nu ook in het frans en **het Engels op het web**

In de laatst ontvangen *MOT news*-aflevering liet men ons weten dat "*Red de Bakovens!*", hun en 'onze' handleiding bij de restauratie en het gebruik van houtgestookte bakovens, beschikbaar was op de website van het *Museum voor de Oudere Technieken*, <http://www.mot.be>. [dvp]

Red de Belle-Époque **R**lantaarnpaal te Oostende

In de buurt van de Velodroomstraat en de Frans Musinstraat te Oostende werden de *Belle-Époque* lantaarnpalen vervangen door moderne lichtarmaturen. De nieuwe verlichting werd op de beschermde *Belle-Époque*

gevels gemonteerd. Doordat de gevels bekleed zijn met faïencetegels zijn deze onherroepelijk geschonden. Hierover loopt een petitie te Oostende. De ondertekenaars van deze petitie pleiten voor het terugplaatsen en de renovatie van de oorspronkelijke verlichting zodat de buurt zijn *Belle-Époque* karakter kan behouden. Meer info: Mevrouw Laura Maes – Velodroomstraat 56 – 8400 Oostende. [dvp]

Vragenlijst 'historische **statistieken in België'**

In opdracht van *Federaal Wetenschapsbeleid* voert de *Vakgroep Nieuwste Geschiedenis* van de *Universiteit Gent* de prospectstudie '*Opsporing en ontsluiting van historische statistieken in België*' uit. In het kader van deze studie wordt een inventaris opgesteld van beschikbare statistieken uit de periode

1800-2000 waarin gegevens op microniveau (gemeenten of kantons) zijn opgenomen. Naast de welbekende tellingen van bevolking, landbouw, handel en nijverheid komen alle statistieken in aanmerking die voldoen aan de hoger beschreven voorwaarde. Met het oog op een mogelijke ontsluiting van deze statistieken onderzoeken wij tevens de wetenschappelijke kennisbehoeften op dit vlak.

De enquête loopt tot **20 augustus 2004**. Men kan de vragenlijst ten persoonlijke titel invullen of de informatie over uw onderzoeksgroep bundelen. Na de verwerking van de antwoorden zullen de resultaten van de enquête in het najaar van 2004 worden toegezonden.

Meer info: Nele Bracke – Vakgroep Nieuwste Geschiedenis – Universiteit Gent – Blandijnberg 2 – 9000 Gent – e-mail: nele.bracke@ugent.be – fax 09 2644189

Voor bijkomende inlichtingen kan u contact opnemen op bovenstaand e-mailadres of op het telefoonnummer 09 2644002. [dvp]

Stop de afbraak van hotels, En dergelijke ... zoals La Paloma ... te Oostende

De Afdeling Monumenten en Landschappen beschermde recent een 140-tal panden in Oostende. Dé bevestiging dat Oostende, ondanks de gevoerde afbraakpolitiek van de laatste tientallen jaren, een stad is met talloze waardevolle gebouwen. Sommige gebouwen, onder andere hotel *La Paloma* en IJzerstraat 15, vielen nipt uit de boot en dreigen plaats te moeten ruimen voor nieuwbouwprojecten, veelal zonder architecturale waarde. Dankzij dergelijke historisch waardevolle panden differentieert Oostende zich van andere kuststeden en ook toeristisch gezien vormt het erfgoed een bezienswaardigheid stellen de ondertekenaars van deze petitie waarin ze tevens in het algemeen pleiten voor een herwaardering van het Oostendse erfgoed en voor een bestuur dat het behoud van het eigen erfgoed hoog in het vaandel voert.

Meer info: Mevrouw Laura Maes – Veldroombstraat 56 – 8400 Oostende. [dvp]

SIWE-Meldpunt bedreigd industrieel erfgoed op <http://www.siwe.be/meldpunt.htm> & ...

SIWE-Meldpunt bedreigd industrieel erfgoed niet enkel op onze webstek (<http://www.siwe.be>) maar tevens bij de zoekertjes in uw kranten en op de *CultuurMarkt van Vlaanderen 2004* op zondag 29 augustus 2004 te Antwerpen.

U doet toch ook mee nu in het regeerprogramma voor het eerst opgenomen werd dat de mogelijkheid bestaat om bestaande beschermingen te heroverwegen of te nuanceren. Dat mag natuurlijk niet leiden tot het massaal opheffen van beschermingen. [cc & dvp]

Erfgoednieuwjes en besprekingen van onze uitstappen

Luc Van Malderen stelt tentoon in het Bois du Cazier

Op 6 juni 2004 opende de overzichtstentoonstelling gewijd aan het werk van kunstenaar Luc Van Malderen haar deuren in de tot *Musée de l'Industrie* herbestemde steenkoolmijn *Le Bois du Cazier* te Marcinelle, gelegen op 4 kilometer ten zuiden van het centrum van Charleroi. *SIWE* was aanwezig op de vernissage en merkte de jammerlijke afbraak op van de niet beschermde betonnen schachtoren, opgericht kort na de mijnramp uit 1956. De Brusselse schilder en graficus Luc Van Malderen is reeds meer dan twintig jaar in de ban van de industriële architectuur en de bevreedende vormtaal van machines en industriële installaties. Over het industrieel erfgoed in België, gefotografeerd door Van Malderen, verschenen overigens totnogtoe twee interessante fotografische albums. Nog tot 29 augustus 2004 kan men een bezoek brengen aan de retrospectieve tentoonstelling *Van Malderen*, die uiteraard kan gecombineerd worden met een bezoek aan de vaste opstelling van het bijzonder interessante *Musée de l'Industrie*.

Adres en openingstijden: Rue du Cazier 80, 6001 Marcinelle/Charleroi – van dinsdag tot vrijdag van 9:00 tot 17:00 uur – op zaterdag en zondagen van 10:00 tot 18:00 uur – tel.: 071 880856 – url www.leboisducazier.be

Patrick Viaene

De elektriciteitscentrale van Schelle

De *elektriciteitscentrale van Schelle* werd gebouwd in 1930 naar aanleiding van de wereldtentoonstelling in Antwerpen. Zij was één van de grootste ter wereld op dat ogenblik en voorzag de hele Antwerpse agglomeratie en een deel van Brabant van stroom. Doel speelt nu een vergelijkbare rol. De gebouwen uit 1930 werden opgetrokken in een eclectische stijl waarbij hoofdzakelijk metselwerk werd gebruikt uit de Rupelstreek. De gebouwen geven een eerder 'civiele' indruk, omwille van de klassieke raampartijen en natuurstenen afboordingen. De toenmalige exploitant *Interescaut* bouwde rond de centrale zelfs een hele woonwijk voor haar arbeiders, de huidige *Interescaut*-wijk. Het geheel van de centrale en de woonwijk is dan ook een unieke combinatie van functies. De elektriciteitsproductie gebeurde middels negen vrij koppelbare stoomketels, die met drie turbines werden gekoppeld. Later werden er in de jaren vijftig van de vorige eeuw de eerste twee monoblok-éénheden van ons land aan toegevoegd. In de jaren 1960 werden de laatste twee eenheden gebouwd, wat de huidige machinezaal opleverde met maar liefst acht turbo-alternatoren op een rij, daterende van 1930 tot 1968. Deze machinezaal heeft een unieke didactische waarde. In juli 2004 zou door *Electrabel* een *sloopvergunning* voor deze gebouwen aangevraagd zijn. De laatste twee groepen liggen

stil sinds 2001. De industriële activiteiten zijn dan wel stopgezet, de koelvijver van *centrale 3* fungeert reeds 30 jaar als recreatieve visvijver. Zulke combinatie van functies zet aan tot denken aan toekomstmogelijkheden met betrekking tot de gebouwen van de centrale zelf. [rvd & dvp]

30 jaar industriële erfgoedzorg in Frankrijk

CILAC is in Frankrijk de nationale vereniging voor onderzoek en herwaardering van het industrieel erfgoed. *CILAC* heet voluit *Comité d'Information et de Liaison pour l'Archéologie, l'étude et la mise en valeur du Patrimoine Industriel* en is zowel in Frankrijk als erbuiten al talrijke jaren bekend als de uitgever van het bijzonder interessante en erg verzorgde tijdschrift *Archéologie Industrielle en France*. Van 23 tot 26 september 2004 heeft een veelbelovend congres plaats in het *Ecomusé* van *Le Creusot*, getiteld *30 Ans de patrimoine industriel en France*. Uit het programma valt af te leiden dat een poging ondernomen wordt om een *status quaestionis* op te stellen inzake onderzoek, behoud en herbestemming van het industrieel erfgoed in Frankrijk. Er gaat ook veel aandacht naar de bijdrage van het industrieel toerisme en het educatief werk in deze sector.

Alle nuttige informatie kan bekomen worden bij Simone Jander van *CILAC 2004* – rue Chabot Charny, 36 te F-21000 Dijon – telefoon: 00 33 380589838, gsm: 00 33 681804094, e-mail: Simone.Jander@u-bourgogne.fr / cilac@wanadoo.fr

Patrick Viaene

Lancelot: beschermen van tijdelijk leegstaande panden en sites door bewoning

Lancelot wil tijdelijk leegstaande panden en sites tijdelijk laten bewonen om ze te beschermen tegen leegstandsrisico's als vandalisme, kraak, verpaupering en verkrotting. Daardoor behouden de tijdelijk leegstaande panden hun waarde.

Eén van de *case studies*: de oude *Electrabel-site* te Zwevegem. De eigenaar is de gemeente Zwevegem. Het type pand is een woning op een domein van 9 hectare. Voor de bescherming was er zware schade door vandalisme en een poging tot brandstichting. Men is dan overgegaan tot de bewoning van de centrale directeurswoning. De voordelen volgens *Lancelot*: de bewoners beschermen de industriële monumenten tegen vandalisme; de kosten betekenen maar een fractie van de gevraagde tarieven door een bewakingsfirma; de bewoners nemen een conciërgefunctie op zich en noteren de aanwezigen op het terrein en de kunsttentoonstelling op het domein wordt hierdoor bewaakt.

Meer info: *Your castle our care* – vzw *Lancelot* – Louizalaan 437 bus 3 – 1050 Brussel – telefoon 02 6464422 – fax 02 6464848 – e-mail info@lancelotbelgium.be – url <http://www.lancelotbelgium.be> [dvp]

Katoenkabaal in het MIAT

Katoenkabaal is de naam van de nieuwe permanente expositie in het *MIAT* te Gent. Deze tentoonstelling is gewijd aan textiel en meer specifiek aan de mechanisering van de

katoensector. Een historische inleiding legt uit hoe de mens vanaf het *neolithicum* de technieken van het spinnen en weven beheerste en hoe de basistechnieken geleidelijk verbeterden. In de *Middeleeuwen* was Gent in Vlaanderen dé textielstad bij uitstek. De stad groeide van lakenstad tot handelstad en deze traditie loopt als een rode draad door de economische geschiedenis van de stad tot het eind van het *Ancien Régime*, wanneer Gent zich ontwikkelde tot koploper voor het vervaardigen van katoenstoffen. Een paar decennia later, vanaf circa 1830, specialiseerden talrijke bedrijven zich in het spinnen van vlas en vanaf 1860 werd het linnen mechanisch geweven.

De katoenindustrie bleef echter de ruggengraat van het economisch gebeuren. In de spinnerijen verschenen ringspinmachines en *selfactors*, in weverijen zware gietijzeren weefgetouwen die het veelvoud produceerden van de oude handweefgetouwen en eerste mechanische weeftoestellen. Het zijn de belangrijke voorlopers van de talrijke types van nog meer gesofisticeerde textielmachines, die sinds de *Tweede Wereldoorlog* ingeschakeld werden in het productieproces. *Katoenkabaal* brengt op een uiterst didactische en aanschouwelijke wijze tweehonderd jaar mechanisatie van de Gentse en Vlaamse katoenverwerking in beeld. Tijdens de rondgang door de nieuwe opstelling worden hier en daar historische en recente machines gedemonstreerd door vrijwilligers die zich al vele jaren thuis voelen in het *MIAT*. Hun bijdrage verhoogt aanzienlijk de sensorische ervaring van het bezoek, dat wij zowel aan kinderen als aan volwassenen warm aanbevelen!

Voor meer informatie:

- <http://www.miat.gent.be>
  - e-mail: museum.miat@gent.be
- Adres: Minnemeers 9, 9000 Gent – telefoon: 09 2694200 – Openingstijden: van dinsdag tot zondag van 10.00 tot 18.00 uur.

Patrick Viaene

Het "Musée du Peigne Het de la Plasturgie" te Oyonnax (Frankrijk), een buiten- lands museum in de kijker ...

Van alle middelgrote steden in Frankrijk is Oyonnax bij ons – maar ook in Frankrijk zelf – zeker één van de minst bekende op toeristisch en cultureel gebied. Oyonnax, gelegen in het departement van de Ain (regio Rhône-Alpes) is het prototype van een provinciestedje die zich door haar forse industriële groei na 1850 en vooral in de loop van de twintigste eeuw ontwikkelde tot een moderne, middelgrote agglomeratie. De leuze onder het stadswapen *Improbo fabrum labore ascendit* spreekt tot de verbeelding. Het wetenschappelijk onderzoek over plastic en plasticderivaten en de talrijke industriële toepassingen, onder meer in de kammennijverheid en de productie van huishoudelijke artikelen uit kunststoffen, vormen de ruggengraat van deze ontwikkeling. Tot in de achttiende eeuw werden in de stad en omliggende dorpen in groten getale kammen vervaardigd uit het palmhout en het hout van de zogenaamde buksboom. Vanaf omstreeks 1800 worden ook hoornen van runderen gebruikt. Talrijke snelstromende beken in de onmiddellijke omgeving leverden de hydraulische drijfkracht waarmee in water-

molens de hoornen werden bewerkt en tot kammen werden omgevormd.

Onder de naam *Société du moteur industriel* werd in de loop van de eerste helft van de negentiende eeuw de toepassing van de stoommachine geïntroduceerd. Een van de meest indrukwekkende getuigen van de mechanisering in het stadscentrum is de fabriek *La Grande Vapeur* (1905), gelegen in de *rue Laplanche*. Er bestaan concrete plannen om het *Musée du Peigne*, heden ondergebracht in het moderne *Centre Culturel Aragon*, in deze oude fabriek onder te brengen. De materiële getuigen van vele andere oudere bedrijven (*Manufacture de Peignes G. Convert*, *Atelier Alexandre Nicollet*, *Manufacture Marcelin Rosset*, enz.) zijn nagenoeg volledig uit het stadsbeeld verdwenen.

Oyonnax was in 1889 in Frankrijk de eerste stad, waar de elektriciteit, afkomstig van de op vijftien kilometer afstand gelegen hydrocentrale van Saut de Charmine, als drijfkracht in de industrie werd toegepast. Dit ging samen met de eerste industriële toepassingen van celluloid (in 1869 uitgevonden in de Verenigde Staten van Amerika), van galaliet, later van bakeliet, polyamide, polystyreen en andere kunststoffen. In tegenstelling tot het arbeidsintensieve uitsnijden van hout en hoorn betekende de toepassing van kunststoffen die met behulp van mallen konden samengedrukt, geperst en gespoten worden tot een zeer grote variëteit van vormen, een grote stap vooruit.

Voor na 1950 werd de industriële productie van sierkammen in de regio uitgebreid met de vervaardiging op grote schaal van tientallen andere huishoudelijke voorwerpen in plastic,

maar synthetische materialen werden ook toegepast bij de productie van klederen, meubilair, sportartikelen, de binnenbekleding van auto's, medische apparaten, enzovoort.

De huidige naam van de industriële vallei van Oyonnax – *Plastics Vallée* – werd geïntroduceerd in 1986 en wijst op de uitdeining van de plasticindustrie in een gebied met een oppervlakte van meer dan honderd vierkante kilometer. Meer informatie over de ontwikkeling en bezoekmogelijkheden van *Plastics Vallée* via de webstekken <http://www.plasticsvallee.com> en <http://www.plasturgie-centre-est.com>.

Het *Musée du Peigne et de la Plasturgie* speelt talrijke troeven uit naar het publiek. De wetenschappelijk-technische en scheikundige aspecten van de kunststoffensector worden ingekleed in een sociaal en cultureel verhaal, waarbij linken gelegd worden naar de geschiedenis en actualiteit van de mode, naar de ontwikkeling van het huishoudelijk comfort, kortom naar de modale mens en zijn milieu. We stippen aan dat tot 30 september 2004 in het *Kammenmuseum* te Oyonnax de bijzonder interessante tijdelijke tentoonstelling loopt, getiteld *Femmes au miroir de la toilette. Deux siècles de charme en Oyonnax*.

Nog een paar bijkomende bezoeker tips voor wie in de regio vertoeft: niet ver van Oyonnax, in Morez, bevindt zich het gloednieuwe brillenmuseum, het *Musée de la Lunette*. Laatstgenoemd museum maakt deel uit van het regionaal netwerk van technische en industriële musea *Musées techniques et cultures comtoises*. Meer informatie via e-mail: info@musee.mairie-morez.fr. Interessant is ook *La route des savoir-faire du Haut-Jura*, waarover

alle nuttige informatie via url <http://www.parc-haut-jura.fr> en e-mail parc@parc-haut-jura.fr.

Praktische informatie:

Het *Musée du Peigne et de la Plasturgie* is gelegen in het *Centre Culturel Aragon*, Place Georges Pompidou, F-01100 Oyonnax – telefoon: 00 33 474819682.

Openingstijden: van juni tot september van dinsdag tot zaterdag van 14.00 tot 18.00 uur, van oktober tot mei van maandag tot zaterdag van 14.00 tot 18.00 uur.

E-mail: museepeigne.plasturgie@wanadoo.fr

Patrick Viaene

Italische mijnbouw in woord en beeld: een nieuwe tentoonstelling in het PASS te Frameries

Op 15 juni 2004 werd onder grote publieke belangstelling de nieuwe tijdelijke tentoonstelling *Minière – Mines d'Italie. Photographies de Bernard Bay* geopend in het gerenoveerde silogebouw van het PASS (Wetenschappelijk Avonturenpark) te Frameries. Voor hen die het PASS niet kennen wordt herinnerd dat dit centrum in 2000 zijn deuren opende in de gebouwen en op het site van de *Charbonnage du Crachet*, gelegen op 5 kilometer ten zuidwesten van Bergen / Mons-en-Borinage. Het PASS is vanaf vele kilometers herkenbaar aan het karakteristieke silhouet van de hoge metalen schachtbok van de vroegere steenkoolmijn.

Voor de grootformaatfoto's van Bernard Bay (*1959), reeds meer dan vijftien jaar één van de meest interessante en productiefste Waalse fotografen omtrent het industrieel erfgoed in

binnen- en buitenland, is er wellicht geen beter kader en mooiere presentatie denkbaar. Op de donkere muren links en rechts van twee indrukwekkende reeksen betonnen kolen-trechters komen de fel verlichte en in passe-partouts van geplooid staalplaten gepresenteerde zwart-wit foto's bijzonder goed tot hun recht. Op de vloer tussen de rijen trechters wordt de bezoeker stapsgewijs aan de hand van drietalige (Franse, Italiaanse en Nederlandse) teksten ingelicht over de geschiedenis van de mijnbouw in Italië en wat daar vandaag nog van overblijft. De bezoeker aan de tentoonstelling komt ook te weten welke mijnen gedurende de jongste jaren voor diverse doeleinden (bezoekerscentra, hotels en horeca, enz.) werden herbestemd.

Wie deze reeks op rode achtergrond afgedrukte teksten doorloopt komt op het einde van de langwerpige kolenbunker terecht bij een monumentale landkaart van Italië waarop alle gefotografeerde mijnbouwsites met grote zorg en volgens type van activiteit worden aangegeven, terwijl op de tegenoverliggende wand de spectaculaire landschappen en monumenten van grotendeels stilgelegde ontginningsplaatsen onder de vorm van dia-beelden geprojecteerd worden. De meeste sites zijn geconcentreerd in Toscane, Umbrië en Sardinië.

Bernard Bay, geboren en getogen in de mijnwerkerscitè van *Le Grand Hornu*, in het centrum van de Borinage, staat bekend als een groot kenner van het architecturaal, technisch maar ook sociaal erfgoed van de mijnbouw en is met de huidige tentoonstelling niet aan zijn proefstuk toe. In 1993-1994 werkte hij op intensieve wijze mee aan de tentoonstelling

en publicatie *L'Héritage des gueules noires*, gerealiseerd in het *Fotografiemuseum* te Mont-sur-Marchienne (Charleroi).

De foto's van **Bay** overstijgen steeds het zuiver artistieke stadium. Ze zijn het resultaat van een intensieve samenwerking en een bevraging met en van lokale en regionale mijnwerkersverenigingen. De hulp en informatie die de fotograaf bekam vanwege de *Fédération des Cercles Sardes de Belgique* bij zijn opnamen van de mijnen van Carbonia-Sulcis, Gonessa, Silius, Quirra (in het zuidelijk deel van Sardinië) is daarvan een voorbeeld.

Via zijn contacten ter plaatse kon **Bay** achterhalen hoe sterk de mijnbouw in deze afgelegen gebieden verstrengeld was met de gedwongen afzondering en de dwangarbeid die de dictator **Mussolini** oplegde aan dissidenten en dwarsliggers tegen zijn bewind. De fascistische architectuur van de troosteloze woonkazernen van Carbonia-Sulcis spreken boekdelen.

Door de medewerking bovendien met wetenschappers, o.m. met professor Massimo **Preite** (*Universiteit van Firenze*), betrokken bij de architecturale reconversie van een aantal mijnbouwsites, en professor Giorgio **Faragiana** (*Polytechnische Faculteit te Torino*), krijgt het artistiek-documentair werk van **Bernard Bay** een onmiskenbaar wetenschappelijk en objectief fundament. Het samengaan van al die kwaliteiten en potenties, gekristalliseerd in fotobeelden, getoond in ideale omstandigheden, leveren een resultaat dat u niet mag missen.

Praktische informatie:

De tentoonstelling loopt tot 13 september 2004. Adres: *PASS*, Salle des Trémies, rue de

la Grande Bretagne 45, 7080 Frameries. Openingsuren: in juni en september elke zaterdag en zondag van 16.00 tot 19.00 uur. In juli en augustus dagelijks van 16.00 tot 19.00 uur. Telefoon: 070 222252. Url: <http://www.pass.be> en e-mail: pass@pass.be

Patrick Viaene

De Steenovens te Sint-Amands: Een nieuw project van KVNS

In het hartje van Klein-Brabant juist buiten Sint-Amands (met zijn uniek *Molenmuseum*) ligt achter de Scheldedijk een vervallen hoeve. Nochtans gebeurden hier reeds vanaf de 16de eeuw steenbakkersactiviteiten in veldovens. De benodigde klei werd ter plaatste gewonnen uit de kleilagen van de schorre. In de 18de eeuw evolueerde het geheel naar een handelshuis wegens de aanwezigheid van een aanlegsteiger. Bovendien vervulde de hoeve nog de functies van blekerij, herberg en boerderij. De *Koninklijke Vereniging voor Natuur- en Steedschoon* wil deze hoeve van de ondergang redden en op deze manier een waardevol stukje van het Vlaamse historische landschap beschermen en opwaarderen. Het project *De Steenovens* wil samen met *VDAB Mechelen* en *OCMW Sint-Amands* sociaal-economische doelstellingen realiseren door de renovatie en opwaardering van degebouwen en omgeving. Partners zijn de *Vakgroep Vergelijkende Cultuurwetenschap* van de *Universiteit Gent*, het *Centrum Agrarische Geschiedenis (CAG)* van de *K.U.Leuven*, *De Steenschuit* en de *Heemkundige Kring Klein-Brabant*.

De feesten op zaterdag 21 en zondag 22 augustus 2004 zijn een ideale gelegenheid

om te voet of per fiets het project en zijn omgeving te leren kennen. De evolutie kan men volgen op de website: <http://www.kvns.be>.

K. Haustraete

Kort verslag over een **B**ijzondere studiedag in het **B**elgisch Museum voor Radiologie

Op zaterdag 12 juni 2004 vond in het *Belgisch Museum voor Radiologie* te Brussel een bijzonder interessante studiedag plaats omtrent de geschiedenis en actualiteit van de echografie. De grote publieke belangstelling voor deze studiedag loog er niet om: de sprekers die conservator-directeur René Van Tiggelen uitnodigde waren stuk voor stuk baanbrekers en autoriteiten in hun onderzoeksdomein. Aanleiding voor de studiedag was de opening van een nieuwe zaal in het bovengenoemd museum, gewijd aan de ontwikkeling en de toepassingen van de echografie.

In een eerste voordracht stelde Dr. Pouders dat 210 jaar geleden de Italiaan Spallanzani door zijn onderzoek van de verplaatsingswijze van vleermuizen de basis legde van de moderne echografie. Het bestaan van ultratonen was toen nog onbekend. In 1880 wekten de gebroeders Pierre en Jacques Curie deze golven kunstmatig op en toonden het bestaan ervan op onweerlegbare wijze aan. Deze wetenschappelijke ontdekking werd in 1916 toegepast door Paul Langevin bij zijn methode om onderzeeboten te lokaliseren. Deze oorspronkelijk militaire toepassing lag, na de Tweede Wereldoorlog, aan de basis van de op punt stelling van een heden onmisbare onderzoeksmethode: de medische echografie.

Op de ontwikkelingen van de toepassing van deze onderzoeksmethode in de geneeskunde sedert 1970 werd nader ingegaan door Prof. D. Fornage van de *University of Texas*, één van de op mondiaal vlak meest uitmuntende navorsers op dit gebied. Daarna kwamen twee Belgische radiologen, eveneens met een spectaculair wetenschappelijk curriculum aan het woord. Professor Salvador Levi en Prof. Ph. Peetrons vulden het verhaal van de vorige spreker aan met zeer aanschouwelijke en uiterst goed gedocumenteerde voordrachten over de toepassing van de echografie in respectievelijk de verloskunde en de *échographie musculo-squelettique*. Alle toehoorders, zowel de deskundigen in de echografie als de geïnteresseerde leken, waren in de ban van de bij wijlen aangrijpend verhalen van bovengenoemde, eminente wetenschappers. Net als bij de voordrachten levert het *Belgisch Museum voor Radiologie*, ook met de fraaie, nieuw geopende zaal over echografie het bewijs dat de geschiedenis en actualiteit van de wetenschap een breed publiek kan boeien en vooral dat de impact van hoogtechnologisch onderzoek en haar toepassingen op een begrijpelijke wijze kan vertaald en gepresenteerd worden voor een brede waaier van belangstellenden.

Praktische informatie:

Belgisch Museum voor Radiologie

Adres: Militair Hospitaal Koningin Astrid – Bruynstraat 2, 1120 Brussel – telefoon: 02 2644097 – e-mail: museum@smd.be

Openingsuren: maandag tot vrijdag tijdens de raadplegingsuren.

Patrick Viaene

Volkscultuur, erfgoed, M&L, Archeologisch patrimonium, ... en varend erfgoed in de nieuwe Vlaamse regering

Fientje Moerman wordt vice-minister-president van de Vlaamse regering en is o.a. bevoegd voor: het wetenschappelijk onderzoek, met inbegrip van het onderzoek ter uitvoering van internationale of supranationale overeenkomsten of akten, het technologisch innovatiebeleid; de verkrijging, aanleg en uitrusting van gronden voor industrie, ambachtswezen en diensten, of van andere onthaalinfrastructuren voor investeerders. Haar titel wordt Vlaams minister van Economie, Ondernemen, Wetenschap en Innovatie en Buitenlandse Handel. Geert Bourgeois draagt de titel Vlaams minister van Bestuurszaken, Buitenlands Beleid, Media en Toerisme en is o.a. bevoegd voor: het toerisme, met inbegrip van de vestigingsvoorwaarden. Dirk Van Mechelen wordt Vlaams minister van Financiën en Begroting en Ruimtelijke Ordening en is o.a. bevoegd voor: de ruimtelijke ordening: de stedenbouw en de ruimtelijke ordening; (...); de stadsvernieuwing; de vernieuwing van afgedankte bedrijfsruimten; het grondbeleid; de monumenten en de landschappen, alsook het archeologisch patrimonium en het varend erfgoed. Bert Anciaux krijgt als Vlaams minister van Cultuur, Jeugd, Sport en Brussel onder andere volgende bevoegdheden toegewezen: de culturele aangelegenheden: het cultureel patrimonium, de musea en de andere wetenschappelijk-culturele instellingen, met uitzondering van de monumenten en landschappen en met uitzondering van het archeologisch patrimonium

en het varend erfgoed; de bibliotheken, (...) en soortgelijke diensten; de permanente opvoeding en de culturele animatie; de vrijetijdsbesteding, met uitzondering van het toerisme; de artistieke vorming; de intellectuele, morele en sociale vorming. Kris Peeters krijgt o.a. volgende bevoegdheden toegewezen: de openbare werken: de wegen; de waterwegen; het juridische stelsel van de land- en waterwegen; de havens; de zeekering; de dijken; de veerdiensten; de uitrusting en de uitbating van de luchthavens en de openbare vliegvelden; de loodsdiens ten en de bebakeningsdiens ten van en naar de havens, alsook de reddings- en sleepdiens ten op zee; het leefmilieu en het waterbeleid, met inbegrip van het innen en invorderen van milieueffingen; de landinrichting en het natuurbehoud; het energiebeleid en de natuurlijke rijkdommen. Zijn titel wordt Vlaams minister van Openbare Werken, Energie, Leefmilieu en Natuur.

(dvp)

En nieuw bezoekerscentrum in Wallonië over wol- en wolverwerking

Recentelijk opende *Animalaine* haar deuren voor het grote publiek. Het bezoekerscentrum stelt de opeenvolgende stappen van de wolverwerking voor, van het scheren van de wol tot en met de vervaardiging van kledij. Het is ondergebracht in een oude schuur in het Ardense dorp Bizory, nabij Bastogne. Het bezoek kan gecombineerd worden met een wandeling door een naastgelegen dierenpark (met exemplaren van 35 soorten wol producerende viervoeters).

Praktisch:

Animalaine is gelegen: Bizory, huisnummer 5, 6600 Bastogne – telefoon: 061 217508 – telefax: 061 266733 – e-mail: animalaine@proximedia.be – url: <http://www.mediardenne.com/musee/animalaine/> – openingstijden: 1 april tot 1 oktober van 9.30 tot 16.00 uur, tijdens de weekends van 11:30 tot 18:00 uur. Gesloten op woensdagen. Vaste rondleiding dagelijks om 14:00 uur.

Patrick Viaene

Het Nederlands IJzermuseum te Ulft

Tijdens het laatste Pinksterweekend trokken we (eens te meer) naar het onvolprezen Nederland en ontdekten er tijdens onze speurtocht op een totaal onverwachte plaats een uniek museum: het *Nederlands IJzermuseum*. De geschiedenis van de Nederlandse ijzer- en staalindustrie begint inderdaad op een onverwachte plek, in het gebied langs de Oude IJssel in de Gelderse Achterhoek. Vanaf het einde van de 17de eeuw werden in Zuidelijk Gelderland kleine hoogovens opgericht, waar het in de streek gedolven ijzererts, het zogemaande "oer", werd gesmolten en gegoten. In totaal kende de streek een tiental pre-industriële ijzergieterijen, waaruit in de regio de moderne ijzer- en staalindustrie ontstaan is, vooral gericht op huishoudelijke producten en voor toelevering aan de 'automotieve' industrie, en die zich tot op vandaag gedeeltelijk gehandhaafd heeft.

Op de locatie van het huidige museum in Ulft is sinds 1754 sprake van ijzerindustrie, vanaf het begin van de 19de eeuw bekend onder de

naam *Diepenbrock en Reigers Ulft (DRU)*. Aanvankelijk was op deze locatie een hoogoven met gieterij, later een emailleerderij en plaatwerkerij, de laatste dertig jaar alleen nog een plaatwerkerij. Ook die activiteit is recentelijk stopgezet. Het *DRU*-complex is intussen grotendeels beschermd als Rijksmonument. De gemeente Gendringen, waartoe Ulft behoort ondersteunt het herbestemmingsproject van *DRU* tot *IJzermuseum*, waarvan de werking uitsluitend door een groep enthousiaste vrijwilligers van de *Oudheidkundige Vereniging Gemeente Gendringen* gedragen wordt.

De vaste opstelling toont een groot gamma van gereedschappen, machines, maquettes (18de-eeuwse hoogoven, cokes-gestookte koepeloven), documenten, foto's en producten, waarbij de huishoudelijke en verwarmingssector sterk vertegenwoordigd zijn, maar ook bouwmaterialen en siergietwerk zijn opgesteld. In de modelmakerij en handvormerij demonstreert de "handvormer" met mallen en zwart vormzand een eeuwenoud beroep. Hij maakt afdrukken van een mal in het vormzand, waarin dan het gloeiende ijzer gegoten kon worden. In een boeiende filmvertoning over de *DRU* uit 1948 – *Symfonie van vuur en ijzer* – wordt de productiegang en het harde werken van destijds weergegeven. Verder is er ook aandacht voor de hedendaagse ijzer- en staalindustrie in de regio, o.m. over de *lost-foam-techniek* waarmee in het bedrijf *Lovink* in het nabijgelegen Terborg wordt gewerkt.

Wie het museum wil bezoeken maar nadien niet meteen de lange terugreis naar België wil aanvatten, wordt aangeraden te overnachten in "De Panoven" te Zevenaar, een industrieel archeologische (!) camping in de buurt, onder-

gebracht in en omheen een 19de-eeuwse, circulaire baksteenoven uit 1863. Informatie over De Panoven: 00 31 316 523520.

Praktisch:

Bezoekadres: Nederlands IJzermuseum, Hutte-
weg /z.nr. Uift – correspondentieadres: Post-
bus 85, 7070 AB Uift – tel.: 00 31 315685626
of 00 31 31 5630802 of 00 31 6 10663083 –
e-mail: Nederlands.ijzermuseum@chello.nl –
url <http://www.rww.nl/nl/cultuur/musea/>

Openingstijden: mei t/m okt. elke zon- en
feestdag 13.00–17.00 uur. Daarbuiten na
afspraak.

Literatuur:

Oude IJssel-IJzeroute. Gendringen, Oudheid-
kundige Vereniging, 1996.
Jacco Rodermond. *Vuurvast en energiek*. 250
jaar DRU. Duiven : DRU Verwarming, 2004.

Patrick Viaene

Onder de leeslamp

Triverius

Kris Coomans, Wilfried Cornette, Sylvain De Lange, Annelies De Staercke, Jan Godderis, Robrecht Van Hee, René Van Ongevalle en Lucie Verachten ; René Van Ongevalle en Lucie Verachten (eindred. en inleiding) ; Herman De Croo en Ludwig De Temmerman (woord vooraf). *Hieremias Triverius Braekelius, 1504–1554. Over de Renaissance van de geneeskunde en de betekenis van een te vaak vergeten wetenschapper uit Brakel. Met een uitgebreide schets van de tijdsgeest en de kommer voor gezondheid en ziekte bij het begin van de 16de eeuw. Triverius 500*. Brakel : Culturele Raad Brakel – Werkgroep Triverius 500, 2004, 169p. – € 30,00

Na een *Woord vooraf* van Herman De Croo (die als *primus* het Latijn onder de knie kreeg

maar *lingua franca* verkeerd spelt) en van Ludwig De Temmerman die beiden het belang van Brakel en van zijn "beroemdste" inwoner benadrukken, volgen een reeks diepgaande bijdragen over de persoon en de wetenschapper dokter Jeremias De Dryvere, professor aan de Universiteit te Leuven, beter gekend onder de verlatijnste naam Hieremias Triverius Brachelius (Brakelaar):

- Sylvain de Lange: *Brakel ten tijde van Triverius*;
- Jan Godderis: *Een venster op het medisch denken aan de Leuvense Alma Mater in de 16de eeuw*;
- Lucie Verachttert: *Studeren en doceren aan de Universiteit te Leuven ten tijde van Hieremias Triverius*;
- Robrecht Van Hee: *De Dryvere en zijn ideeën over de aandoeningen van het menselijk lichaam*;

- Kris Cooman: *De publicaties van Triverius*;
- Anneleen De Staercke: *Het Sint-Pieters-gasthuis van Leuven in de Nieuwe Tijd*;
- Wilfried Cornette: *Kunstwerken van onbekende meesters*;
- René Van Ongevalle: *Historie(k) van de farmacie, van magie tot wetenschap en van wetenschap tot commercie*.

Het boek is prachtig uitgegeven: de foto's, vooral van de apothekersattributen, zijn zeer mooi. Hopelijk zal de "metropool van de wetenschappen" (Leuven? – n.v.d.r.) het voorbeeld van het nederige Brakel volgen en het wetenschappelijk patrimonium de plaats geven die het toekomt in het toekomstig *Museum voor de Gezondheidszorg* waar alle betrokken sectoren (scheikunde, fysica, biologie, plantkunde, ...) vertegenwoordigd zullen worden door de materiele getuigenissen van het verleden.

Karel Haustraete

Mini-fornuizen

Brigitte Remy et Jean-Jacques Van Mol. *Cuisinières d'antan, pour petits et grands*. Treignes : Éditions DIRE – Écomusée du Viroin – Université Libre de Bruxelles, 2004, 48p. – ISBN 2-9600330-2-7

Op het ogenblik dat men vanuit de *Erfgoedcel Leuven* vooreerst binnen een project van *WHAT*> en *de kunstbank* bezig is met de geschiedenis van de Leuvense stoof, er een student geschiedenis aan de *K.U.Leuven* een eindwerk over de stoof en de *cuisinière*/het fornuis binnen een bepaalde periode in

(Vlaams-)Brabant aan het afwerken is, er een 'Leuvense stoof' terug te vinden is op de tentoonstelling *Gespekt & gedekt – smaakvolle tijden in Velzeke, Ename en Oudenaarde* te Oudenaarde en er een studente aan de *Universiteit Gent* zich met de haak (aan de haard en dergelijke) inlaat, laat het zuiden van dit land zich op dit vlak niet onbetuigd. Van 4 april tot en met 7 november 2004 kan men in het *Écomusée du Viroin* te Treignes een tentoonstelling bezoeken rond hoofdzakelijk mini-cuisinières. (<http://www.ulb.ac.be/ulb-wallonie/treignes>) Bij deze tentoonstelling hoort een publicatie waarin Jean-Jacques Van Mol het heeft over het open tot en met het ingesloten vuur en Brigitte Remy de historiek beschrijft van keukens en kleine *cuisinières* binnen het speelgoed. Een ruime catalogus van haar collectie die zich normaliter in Zwitserland bevindt, kan men op het eind van het werkje (pp. 17-47) terugvinden. Op pagina 44 een *Godin* bijvoorbeeld. Over zijn kachels en *Familistère* zijn onlangs in Vlaanderen twee publicaties verschenen: Eliane Van den Ende. *De nestwarmte van Godin. Van kachels tot Familistère*. In : *Mores*, jrg. 5, nr. 2 (april-mei-juni 2004), pp. 7-10 en Hendrik Defoort. *Denkend aan Godin. Van kolonies en coöperaties*. In : *Mores*, jrg. 5, nr. 2 (april-mei-juni 2004), p. 11. (Meer info over *Mores*: <http://www.vcv.be>). Een zeer leuk initiatief dat misschien in het *Speelgoedmuseum* of elders in Vlaanderen wel eens naklank zou kunnen krijgen ... want de mini's werden ook in de bedrijven zelf gemaakt al was het maar als modellen die de vertegenwoordigers konden meenemen.

[dvp]

SIWE-Cahier van het Steunpunt Industrieel en Wetenschappelijk erfgoed

't Zit in de familie – Erfgoed en families in de wetenschap, technologie en industrie.

Nummer 1 (April 2004), 31p. – ISSN 1780-2857 – ISBN 90-7769-402-1

Naar aanleiding van de *Erfgoeddag 2004*, heeft *SIWE* in zijn eerste (onregelmatig verschijnende) *Cahier* gepoogd de deeldomeinen van het ruime begrip volkcultuur te belichten. Een eerste aspect is het (burgerlijk) ingenieurs-erfgoed: aan de hand van de geschiedenis van *Aelterman Metaalconstructies* wordt het verhaal verteld van de familie *Aelterman*. Grootvader *Remi Aelterman* begon als eenvoudige smid in 1952 met de constructie van brugleuningen, gevolgd door spoorwegbruggen, rivierbruggen, stuwten, ... Ook restauratiewerken zoals het klinken van metalen constructies worden uitgevoerd: de overkapping van de *Middenstatie* (Antwerpen) en de *scheepslift nr.1* (*Canal du Centre*) zijn enkele voorbeelden.

Vervolgens wordt het ontstaan van de plantenfamilies beschreven: het aandeel van *Linnaeus* in de ordening van de planten is zeer groot.

Eduouard *Remy* lag aan de oorsprong van het bekende stijfjel, dat oorspronkelijk in Wijgmaal geproduceerd werd. De evolutie van het geslacht *Remy* wordt nauwgezet beschreven. Tenslotte wordt de familie *Curie* beschreven: de rol van *Marie Curie* bij de ontdekking van radium en polonium is algemeen bekend. *Frédéric Joliot-Curie*, vader van de eerste Franse kernrector, was het slachtoffer van zijn pacifistische overtuigingen.

Dit eerste *Cahier* is erin geslaagd om de lezer op een zeer gevarieerde manier kennis te maken met het uitgebreide terrein van het industrieel en wetenschappelijk erfgoed. De bijhorende tentoonstelling in de *Machinehal* van de *Molens Van Orshoven* gaf een overzicht van de verschillende deelverzamelingen, die door *SIWE* verworven werden.

Karel Haustraete

De geschiedenis van de Concorde

Henk Heiden. *De geschiedenis van de Concorde*. Alkmaar : De Alk & Heijnen, 2004, 175p. – ISBN 906013253X. – € 29,90

Het supersonische *Concorde* was een hoogvlieger in de verkeersluchtvaart vanwege de hoogte van 18 kilometer waarop het toestel met een snelheid van 2172 km per uur vloog en tevens vanwege de ontwikkelingskosten, 16 miljard dollars (van 2003). De historie van de '*Dame van de lucht*', zoals het toestel vanwege haar ranke lijn ook wel werd genoemd, begon officieel in 1962 en loopt door tot de uitfasering van de *Concorde* in november 2003. Naast de algemene geschiedenis wordt onder meer ook aandacht besteed aan de ramp met de *Concorde* van *Air France* uit 2000. De Russische en Amerikaanse tegenhangers van de *Concorde*, de *Toepolev TU-144* en de *Boeing 2707* worden er ook mee vergeleken. [dvp]

Uitnodiging

's her
stogen
molens

| gisteren - vandaag - morgen |

© Chris Crombé (lay-out) en beeldmateriaal: L. Puttaert – Tekening in Oostindische inkt (1879) – © KIK

SIWE vzw is aangesloten bij:

CONTACTFORUM
VOOR
ERFGOEDVERENIGINGEN

De werking van het SIWE-trefpunt wordt mogelijk gemaakt door de financiële steun van:

Leuven.
Eeuwenoud,
springlevend.

FORTIS
BANK

Solid partners. Flexible solutions.

REMY

metaalconstructie
aelterman b.v.b.a.

HOE LID WORDEN VAN SIWE?

Door uw bijdrage te storten op rekening 001-3088106-90 van SIWE v.z.w. •
Stapelhuisstraat 15 • 3000 Leuven • IBAN BE34 0013 0881 0690 • BIC GEBABEBB
Jaarlijkse bijdrage: sympathiserend lid: € 12,50 • steunend lid: vanaf € 25,00.
Ieder lid ontvangt zowel het SIWE-Magazine als de SIWE-Nieuwsbrief.

BC 1608
P.B. - P.P.
België - Belgique

Afzittrekantoor: 3360 BIERBEEK
Erkenningsnummer: P209286

Arzender: SIWE v.z.w.
Stapelhuisstraat 15
3000 Leuven